

9. Раченко И.П. НОТ учителя: Книга для учителя / И.П. Раченко. – М. : Просвещение, 1988. – 237 с.
10. Рувинский Л.И. Самовоспитание чувств, интеллекта, воли / Л.И. Рувинский. – М., 1983.
11. Сисоєва С.О. Педагогічна творчість : монографія / С.О. Сисоєва. – Х. ; К. : Каравела, 1998. – 150 с.
12. Скульський Р.П. Підготовка майбутніх вчителів до педагогічної творчості / Р.П. Скульський. – К. : В. пік., 1992. – 135 с.
13. Сущенко Т.І. Позашкільна педагогіка : навч. посібн. / Т.І. Сущенко. – К. : ІСДО, 1996. – 144 с.
14. Український педагогічний словник / С.У. Гончаренко. – К. : Либідь, 1996.
15. Шубинский В.С. Педагогіка творчества учащихся / В.С. Шубинский. – М. : Знание, 1988. – С. 42–60.

ОБЛЄС І.І.

СУТНІСНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПРОФЕСІЙНОГО СВІТОГЛЯДУ ЯК НЕВІД'ЄМНОЇ СКЛАДОВОЇ ПРОФЕСІОНАЛІЗАЦІЇ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ

Парадигма розвитку вищої освіти України у ХХІ ст. зумовлюється якісними характеристиками суспільства майбутнього. Нинішнє століття визначається такими основними проявами: загальною комп'ютеризацією та системним програмуванням усіх сфер виробництва, розвитком інформаційних технологій, широким використанням лазерної техніки й мікропроцесорів, застосуванням планетарних телекомунікаційних зв'язків, появою нових джерел енергії тощо. Усе це змінює ритм і стиль суспільного й індивідуального життя людей, вимагає бути соціально відповідальними, активними, креативними. Суспільні перетворення вимагають інтелектуально розвинутої особистості, базовим компонентом духовного світу якої є фундаментальні знання й здатність до самоосвіти в контексті глобалізації.

Викладене зумовлює формування нових вимог до освіти, насамперед професійної. Вона має бути фундаментальною, базуватися на найновіших досягненнях науки, здійснюватися за новітніми педагогічними технологіями. При цьому не можна забувати, що нинішній фахівець має володіти високою професійною культурою, морально-духовними цінностями, щоб уникнути конфлікту з навколишнім світом.

У сучасних соціокультурних умовах модернізації освіти України відбувається трансформація й професійної освіти під визначальним впливом, насамперед, інституційних і структурних змін щодо ринку праці. Ринкові перетворення змінили не тільки попит на робочу силу, але й затребували нові якості людського капіталу. Відтак, перебудова системи професійної підготовки

фахівців у світлі нових соціальних, економічних, світоглядних потреб має ґрунтуватися, між іншим, на таких основних постулатах:

1) відповідність освіти потребам соціально-економічного розвитку суспільства;

2) забезпечення інтелектуального розвитку особистості, оволодіння нею ефективними методами самостійної пізнавальної діяльності;

3) формування у молодого покоління високих морально-духовних якостей на засадах загальнолюдських і національних цінностей.

Останнє не можливе без орієнтації потенціалу і ресурсів вищої школи на формування майбутнього фахівця як особистості, здатної до самоосвіти, самоактуалізації, самовизначення, враховуючи загальнокультурні цінності та пріоритети, що має стати провідною стратегією модернізації професійної освіти. Вирішуючи ряд складних проблем, що постають перед суспільством країни сьогодні, потрібно орієнтуватися на позицію, яку визначив стародавній філософ Протагор: “Людина – міра всіх речей”.

Образ успішної у мінливому сьогодні людини передбачає не лише креативність, інформаційну культуру, але й виражену особистісну позицію в професійній діяльності. Це зумовило новий погляд на формування саме професійного світогляду майбутнього фахівця як системи професійних ідеалів, інтелектуального та ціннісно-емоційного ставлення до професійної діяльності, готовності до навчання протягом усього життя, здатності до самоорганізації і конкурентоспроможності на сучасному ринку праці.

Метою статті є розкриття сутності професійного світогляду майбутнього фахівця як невід’ємної складової професіоналізації, визначення його структури, рівнів, етапів становлення.

Система політичних, правових, етичних, релігійних, естетичних знань, що визначають життєві позиції та ціннісні орієнтації людей і є світоглядом [6]. Він являє собою систему поглядів, ідеалів, принципів пізнання і діяльності, що розкриває інтелектуальне і ціннісно-емоційне ставлення до навколишньої дійсності, механізму самореалізації і формує особистісну структуру [4].

На філософсько-методологічному рівні проблемою світогляду займалися О. Білодід, А. Касьян, Т. Ойзерман, О. Спіркін, І. Сисоєнко, В. Чорноволенко, В. Шинкарук та ін. Вони зробили вагомий внесок у розробку світогляду особистості, його структури та умов формування.

Розробка категорії світогляду, методів його формування займає провідне місце і в працях психологів (Л. Божович, Б. Додонов, А. Ковальов, І. Краснобаєв, Т. Тамбовцев, Б. Теплов та ін.).

Педагогічні проблеми формування світогляду у навчальній та громадській діяльності досліджуються М. Алексеевим, Р. Арцишевським, М. Кузьміною, О. Кукушкіною, Б. Лихачовим, Н. Огурцовим, В. Сластьоніним, Г. Школярем та

ін. У працях цих вчених обґрунтовуються методи, принципи і засоби розвитку наукового світогляду особистості в процесі навчання.

Світогляд – результат і наслідок виховання і самовиховання, розвитку й саморозвитку, освіти і самоосвіти. Це не тільки зміст, але й спосіб освоєння навколишнього світу, відносно автономна і стійка система внутрішніх детермінант життєдіяльності людини. Виникаючи як складний результат практичної взаємодії людини з навколишньою дійсністю – природою та суспільством, – світогляд постає у вигляді цілісної, багаторівневої, складно організованої системи соціальних установок, яка володіє фундаментальними для життєдіяльності особистості функціями. У системі світогляду діалектично взаємопов'язані думки і почуття, спонукання і дії, свідоме і несвідоме, об'єктивне і суб'єктивне. Внаслідок цього світогляд можна розглядати як суб'єктивну реальність, що активно формується [5].

Становлення світогляду проходить ряд етапів у розвитку людини:

- по-перше, процес систематизації знань, одержаних людиною в процесі навчання і життєвого досвіду;
- по-друге – ступінь досягнутої психологічної, соціальної, моральної духовної зрілості;
- по-третє, показники реалізації основної життєвої мети, яку людина ставить перед собою [2].

Процес формування світогляду продовжується все життя, при цьому світогляд – продукт не лише виховання як цілеспрямованої діяльності суспільства та його соціальних інструментів, а й результат впливу навколишнього середовища, діяльності особистості з самовиховання [7].

Оскільки неодмінною умовою розвитку особистості виступає її професіоналізація – тривалий, багатоаспектний процес, детермінований особливостями біологічного, психічного, соціального і власне особистісного розвитку людини – найважливішим актом якої є процес прийняття людиною соціально-культурних цінностей, що підтримуються тією чи іншою професією, оволодіння останньою являє собою складний акт предметнення особистісних відносин до реальності в конкретній, історично складеній необхідній формі – у діяльності в будь-якій з багатьох можливих її сфер.

Прямий зв'язок професії з формуванням поглядів людини на буття, оцінкою перспектив життєвого шляху, ставленням до духовних, культурних, інтелектуальних цінностей відображає професійно орієнтований світогляд. Його іноді ототожнюють з професійною самосвідомістю, індивідуальним стилем або суб'єктивною картиною професійної діяльності.

Професійна діяльність – це складна динамічна система, до складу якої входять численні елементи. Серед них слід виділити основні, які визначають успіх діяльності: конструктивний (конструктивно-змістовий, конструктивно-

оперативний, конструктивно-матеріальний); організаторська діяльність; комунікативний [3].

Поняття “професійна діяльність” нерозривно пов’язано з поняттям “професійної готовності” як властивості чи ознаки окремої особистості, концентрованого показника суті діяльності особи, міри її професійної здібності, професійної свідомості. Професійна свідомість (або професійна самосвідомість) переважно осмислюється як пізнання і самооцінка професійно значущих якостей, вироблення усвідомленого ставлення до праці, його результатів.

Єдність суспільних форм діяльності і людини виявляє суть загальної світоглядної культури фахівця як специфічної здатності сприймати і перетворювати свою природну і соціальну здатність на необхідну форму, адекватну соціальному характеру суспільної діяльності. При цьому суб’єктивна картина професійної діяльності формується на основі накопиченого досвіду, визначає спрямованість професійної діяльності, у ній виявляється рівень професійних завдань, своєрідність бачення людиною своєї професії.

Професійний світогляд рідко виступає предметом цілеспрямованого емпіричного вивчення. Спираючись на традиції вивчення соціальних уявлень як стійких форм колективної свідомості, з огляду на досвід дослідження професійного менталітету, можна розглядати систему професійних уявлень як складову двох основних взаємозалежних підсистем: суб’єктивної і предметної.

Суб’єктивна підсистема утворена сукупністю уявлень фахівців про людину як суб’єкта професійної діяльності, предметна – задана сукупністю уявлень про зміст діяльності.

Структура професійних уявлень містить у собі два компоненти:

- уявлення про суб’єкта професійної діяльності, у тому числі мотивацію вибору, професійно важливі якості та здібностей фахівця;
- уявлення про зміст діяльності, зокрема її об’єкт, мету, засоби.

Професійні уявлення виконують важливу функцію інструмента пізнання, тобто опису, класифікації і пояснення феноменів об’єкта вивчення.

Професійний світогляд майбутніх фахівців формується на стику науково-теоретичного і життєво-практичного пізнання природи людини і суспільства, тому відрізняється внутрішньою суперечливістю, еkleктизмом, типізацією.

У структурі професійного світогляду можна виділити гносеологічний (пізнавальний); аксіологічний (ціннісний), конгруентний (принципи, переконання, спрямованість), праксеологічний (практичний) компоненти. Наявність цих компонентів зумовлено суб’єкт-об’єктними характеристиками професійної діяльності. Об’єктивність професійної діяльності ґрунтується на соціально-економічній активності індивідів і відносній автономності, стійкості системи їх внутрішніх детермінантів.

Суб'єктивна складова професійної діяльності – інтеграція змістовних елементів (думки, почуття, спонукання, дія, свідоме і підсвідоме) професійного світогляду фахівця, що володіє фундаментальними функціями (ставлення до праці, професії; професійна етика; освоєння професійних знань; формування готовності до навчання протягом життя тощо).

На етапі професійної підготовки відбувається розвиток діяльності від навчально-пізнавальної до навчально-професійної, далі – до реальної професійної. Ефективність цього процесу діалектично взаємопов'язана з формуванням у майбутніх фахівців саме професійного світогляду.

Генеza професійного світогляду зумовлена віковими особливостями людини, специфікою професійної діяльності, соціально-економічними характеристиками розвитку суспільства і містить кілька рівнів [1].

На першому (адаптаційному) рівні професійного світогляду, на основі узагальнення первинного професійного досвіду в індивіда формується схема професійної діяльності. Основні елементи цього рівня – здібності, вміння, навички.

На другому (експліцитному) рівні світоглядна орієнтація, яка склалася раніше, систематизується, оцінюється і коригується. Елементами цього рівня, перш за все, виступають потреби, мотиви, ідеали, принципи, переконання.

На завершальному (продуктивному) рівні створюються програми професійної діяльності, на основі яких індивідом усвідомлюється належність до певної професійної спільності, формуються професійні компетенції.

Становлення та розвиток професійного світогляду базуються на готовності викладачів до формування у майбутніх фахівців професійного світогляду, інтеграції загальних та професійних знань, проектно-цільовій формі професійної підготовки.

Крім того, важливою умовою формування професійного світогляду виступає інтеграція загального та професійного знань, що зумовлює стійкість мотивації щодо формування професійного світогляду, сукупності спеціальних знань, ціннісних орієнтацій, принципів, оцінок і переконань, яка впливає на професійне становлення індивіда, формування готовності до навчання через все життя, здатності до самоорганізації та конкурентоспроможності на ринку праці.

Як мета навчання знання виконують такі функції: онтологічну (уявлення про дійсності); орієнтовну (знання – орієнтир вибору діяльності); оцінну (знання, як база ставлення до дійсності). Характеристиками якості знань можуть бути: системність, безперервність, узагальненість, оперативність, гнучкість, інтегративність.

Єдність загального і професійного знання являє собою сукупність знань, яка допомагає вирішенню дидактичних завдань, що стоять перед професійною підготовкою. Підготовка сучасного фахівця в умовах інтеграції за-

гального та професійного знань – це процес професійного становлення особистості, зумовлений високим рівнем професіоналізму науково-педагогічних кадрів, інноваційними технологіями навчання та виховання, власною навчальною та науково-дослідною активністю. Професійність світогляду передбачає активну життєву позицію, можливість певного впливу на реальність. Становлення людини як професіонала безпосередньо пов'язане з її розвитком як особистості і передбачає появу або нових якостей і властивостей, або розвиток задатків, які людина мала.

Високий рівень розвитку людини, досягнутий у діяльності, у праці є показником наявності професійно орієнтованого світогляду. Саме професійність світогляду, “професійне бачення світу” є ознакою сформованості професіоналів не за віком і наявністю відповідних дипломів, а за своєю суттю.

Висновки. Таким чином, нами окреслено сутність професійного світогляду майбутнього фахівця як невід’ємної складової професіоналізації, визначено його структуру, рівні, етапи становлення.

Виходячи із вищерозглянутого, можемо зробити висновок, що професійний світогляд, як система професійних ідеалів, інтелектуального та ціннісно-емоційного ставлення до професійної діяльності, здатність до самоорганізації і конкурентоспроможності на сучасному ринку праці, являє собою систему принципів, переконань, які визначають професійну орієнтацію, загальне розуміння змісту, призначення, цінностей професії.

Основою системи професійних цінностей виступають загальнолюдські цінності. Ядром професійного світогляду фахівця є ціннісні орієнтації, що відображають моральний базис професії. Від того, якою мірою професійні цінності набувають для спеціаліста особистісного сенсу і значущості, багато в чому залежить результативність його майбутньої діяльності.

Слід зазначити, що основні складові професійної картини світу виникають у початковий період професійного самовизначення особистості і майже не зазнають радикальних якісних змін у процесі подальшої професійної соціалізації. Оскільки професійний світогляд формується на стику науково-теоретичного і життєво-практичного пізнання природи, людини, суспільства та відрізняється внутрішньою суперечливістю, то побудова цілісної, інтегративної теорії і подолання її відриву від практики – завдання професійної підготовки майбутніх фахівців.

Література

1. Арцишевський Р.А. Мировоззрение: сущность, специфика, развитие / Р.А. Арцишевський. – Л., 1986.
2. Енциклопедія освіти / [гол. ред. В.Г. Кремень]; Акад. пед. наук України. – К. : Юрінком Інтер, 2008.

3. Кузьмина Н.В. Очерки психологии труда учителя. Психологическая структура деятельности учителя и формирование его личности / Н.В. Кузьмина. – Л. : Изд-во Ленинг. ун-та, 1967.

4. Мироззрение и проблемы его формирования в процессе преподавания социально-гуманитарных, естественно-научных и специальных дисциплин / [сост. М.Н. Белозеровов]. – М. : МГУ, 1995.

5. Мироззрение. Духовность. Ценности : сб. науч. ст. / А.П. Горячев ; [науч. ред. А.П. Горячев]. – Волгоград : ПраймПресс, 2000.

6. Философия : курс лекций / [Л.Н. Сиднев, В.А. Долгинцева, Н.Д. Коваленко и др. ; под ред. Л.Н. Сиднева]. – Запорожье : ГУ “ЗИГМУ”, 2006.

7. Энциклопедия профессионального образования : в 3 т. / [под ред. С.Я. Батышева]. – М. : Наука, 1999.

ОНОФРІЙЧУК Л.О.

КОМПОНЕНТИ МОДЕЛЮВАННЯ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ДО УПРАВЛІНСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ПРОЦЕСІ ВИКЛАДАННЯ ПРОФЕСІЙНО ОРІЄНТОВАНИХ ДИСЦИПЛІН

Однією з важливих умов модернізації системи освіти в Україні є професійна підготовка педагогічних кадрів, здатних успішно вирішувати завдання всебічного виховання і розвитку дітей дошкільного віку. Основними напрямками модернізації системи дошкільної освіти стали: орієнтація на створення гнучкої багатofункціональної системи дошкільних навчальних закладів (далі – ДНЗ) різних форм власності, що враховують потреби і можливості різних родин, а також інтереси дитини; формування освітнього простору з типовим розмаїттям дошкільних навчальних закладів, що визначається Положенням про дошкільний навчальний заклад України, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 12.03.2003 р. № 305 [7].

Нова система дошкільної освіти, що зароджується, вимагає нових підходів і до підготовки майбутніх вихователів взагалі, і до управлінської діяльності зокрема.

Проблемі професійної підготовки вихователів присвячено багато досліджень вітчизняних і зарубіжних авторів. За останні десятиріччя в Україні було проведено ряд досліджень, у яких розкриваються загальнотеоретичні проблеми підготовки майбутніх педагогів у вищому навчальному закладі (І. Зязюн, Е. Карпова, Н. Кузьміна, Л. Міщик, Л. Хомич та ін.).

Вимога сьогодення щодо підготовки педагогічних кадрів, у тому числі й майбутніх вихователів, – відповідність вимогам сучасних підходів та принципів, оскільки дошкільна освіта є першою ланкою, від якої залежить рівень освіченості і вихованості майбутнього покоління. На цьому акцентують ува-